

Tüübid

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus

Tüübid

Olgu U (loenduv) tüübimuutujate hulk; lihtsate tüüpide hulk Π on defineeritud järgneva grammatikaga:

$$\Pi := U \mid (\Pi \rightarrow \Pi)$$

Tüübimuutujaid tähistame $\alpha, \beta, \dots \in U$; tüüpe $\sigma, \tau, \dots \in \Pi$.

Kontekstid

Muutujast ja tüübist koosnevate paaride jada

$$\Gamma = \{x_1 : \tau_1, \dots, x_n : \tau_n\}$$

Kontekstide hulka tähistame C ning konteksi Γ doomenit $\text{dom}(\Gamma) = \{x_1, \dots, x_n\}$.

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus à la Curry

Tüüpimine

Tüüpimisrelatsioon $\vdash \subseteq C \times \Lambda \times \Pi$ on defineeritud järgmiste tuletusreeglitega:

$$\frac{}{\Gamma, x : \tau \vdash x : \tau} \qquad \frac{\Gamma, x : \sigma \vdash M : \tau}{\Gamma \vdash \lambda x. M : \sigma \rightarrow \tau}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \sigma \rightarrow \tau \quad \Gamma \vdash N : \sigma}{\Gamma \vdash M N : \tau}$$

kus $x \notin \text{dom}(\Gamma)$.

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus à la Curry

Definitsioon

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus **à la Curry** ($\lambda \rightarrow$ à la Curry) on kolmik $(\Lambda, \Pi, \vdash)$.

Näiteid

$$\vdash \lambda x.x : \sigma \rightarrow \sigma$$

$$\vdash \lambda x y.x : \sigma \rightarrow \tau \rightarrow \sigma$$

$$\vdash \lambda x y z.x z (y z) : (\sigma \rightarrow \tau \rightarrow \rho) \rightarrow (\sigma \rightarrow \tau) \rightarrow \sigma \rightarrow \rho$$

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus à la Curry

Näide

$$\frac{\frac{\frac{\Gamma \vdash x : \sigma \rightarrow \tau \quad \frac{\Gamma \vdash y : \rho \rightarrow \sigma \quad \Gamma \vdash z : \rho}{\Gamma \vdash yz : \sigma}}{\Gamma \vdash x(yz) : \tau}}{\Gamma_2 \vdash \lambda z.x(yz) : \rho \rightarrow \tau}}{\Gamma_1 \vdash \lambda yz.x(yz) : (\rho \rightarrow \sigma) \rightarrow \rho \rightarrow \tau}}{\vdash \lambda xyz.x(yz) : (\sigma \rightarrow \tau) \rightarrow (\rho \rightarrow \sigma) \rightarrow \rho \rightarrow \tau}$$

kus

$$\Gamma_1 = \{x:\sigma \rightarrow \tau\}$$

$$\Gamma_2 = \{x:\sigma \rightarrow \tau, y:\rho \rightarrow \sigma\}$$

$$\Gamma = \{x:\sigma \rightarrow \tau, y:\rho \rightarrow \sigma, z:\rho\}$$

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus à la Curry

Moodustamislemma

$$\begin{aligned}\Gamma \vdash x : \sigma &\Rightarrow x : \sigma \in \Gamma \\ \Gamma \vdash MN : \sigma &\Rightarrow \exists \tau [\Gamma \vdash M : \tau \rightarrow \sigma \wedge \Gamma \vdash N : \tau] \\ \Gamma \vdash \lambda x.M : \sigma &\Rightarrow \exists \tau, \rho [\Gamma, x : \tau \vdash M : \rho \wedge \sigma = \tau \rightarrow \rho]\end{aligned}$$

Subjektreduktsioon

Kui $\Gamma \vdash M : \sigma$ ja $M \Rightarrow N$, siis $\Gamma \vdash N : \sigma$.

Teoreem

Relatsioon $\Rightarrow$ on Church-Rosser.

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus à la Church

Pseudotermid

Pseudotermide hulk Λ_Π on defineeritud grammatikaga:

$$\Lambda_\Pi := V \mid (\lambda V : \Pi. \Lambda_\Pi) \mid (\Lambda_\Pi \Lambda_\Pi)$$

Tüüpimine

Tüüpimisrelatsioon $\Vdash \subseteq C \times \Lambda_\Pi \times \Pi$

$$\begin{array}{c} \overline{\Gamma, x : \tau \Vdash x : \tau} \qquad \frac{\Gamma, x : \sigma \Vdash M : \tau}{\Gamma \Vdash \lambda x : \sigma. M : \sigma \rightarrow \tau} \\[2ex] \frac{\Gamma \Vdash M : \sigma \rightarrow \tau \quad \Gamma \Vdash N : \sigma}{\Gamma \Vdash M N : \tau} \end{array}$$

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus à la Church

Definitsioon

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus **à la Church** ($\lambda \rightarrow$ à la Church) on kolmik $(\Lambda_{\Pi}, \Pi, \Vdash)$.

Näiteid

$$\Vdash \lambda x : \sigma. x : \sigma \rightarrow \sigma$$

$$\Vdash \lambda x : \sigma. \lambda y : \tau. x : \sigma \rightarrow \tau \rightarrow \sigma$$

$$\begin{aligned} \Vdash \lambda x : \sigma \rightarrow \tau \rightarrow \rho. \lambda y : \sigma \rightarrow \tau. \lambda z : \sigma. x z (y z) \\ : (\sigma \rightarrow \tau \rightarrow \rho) \rightarrow (\sigma \rightarrow \tau) \rightarrow \sigma \rightarrow \rho \end{aligned}$$

Lihtsalt tüübitud λ -arvutus à la Church

Moodustamislemma

$$\begin{aligned}\Gamma \Vdash x : \sigma &\Rightarrow x : \sigma \in \Gamma \\ \Gamma \Vdash MN : \sigma &\Rightarrow \exists \tau [\Gamma \Vdash M : \tau \rightarrow \sigma \wedge \Gamma \Vdash N : \tau] \\ \Gamma \Vdash \lambda x:\tau.M : \sigma &\Rightarrow \exists \rho [\Gamma, x : \tau \Vdash M : \rho \wedge \sigma = \tau \rightarrow \rho]\end{aligned}$$

Subjektreduktsioon

Kui $\Gamma \Vdash M : \sigma$ ja $M \Rightarrow N$, siis $\Gamma \Vdash N : \sigma$.

Teoreem

Relatsioon $\Rightarrow$ on Church-Rosser.

Tüüpide unikaalsus

- Kui $\Gamma \Vdash M : \sigma$ ja $\Gamma \Vdash M : \tau$, siis $\sigma = \tau$.
- Kui $\Gamma \Vdash M : \sigma$ ja $\Gamma \Vdash N : \tau$ ja $M = N$, siis $\sigma = \tau$.

Church vs. Curry

Definitsioon

Tüüpide **kustutamise** funktsioon $|\cdot| : \Lambda_{\Pi} \rightarrow \Lambda$

$$\begin{aligned} |x| &= x \\ |MN| &= |M| |N| \\ |\lambda x:\sigma. M| &= \lambda x. |M| \end{aligned}$$

Teoreem

Olgu $M, N \in \Lambda_{\Pi}$

- kui $M \longrightarrow N$, siis $|M| \longrightarrow |N|$;
- kui $\Gamma \Vdash M : \sigma$, siis $\Gamma \vdash |M| : \sigma$.

Church vs. Curry

Teoreem

Olgu $M, N \in \Lambda$

- kui $M \longrightarrow N$, siis iga $M' \in \Lambda_\Pi$ mille korral $|M'| = M$ leidub $N' \in \Lambda_\Pi$ nii et $|N'| = N$ ja $M' \longrightarrow N'$;
- kui $\Gamma \vdash M:\sigma$, siis leidub $M' \in \Lambda_\Pi$ nii et $|M'| = M$ ja $\Gamma \Vdash M':\sigma$.

Väljendusvõimsus

Definitsioon

Olgu $N = (\alpha \rightarrow \alpha) \rightarrow (\alpha \rightarrow \alpha)$. Funktsioon $f : \mathbf{N}^m \rightarrow \mathbf{N}$ on **$\lambda \rightarrow$ -defineeritav** kui leidub $F \in \Lambda$ nii et $\vdash F : N \rightarrow \dots \rightarrow N$ ($m + 1$ korda) ja $F \underline{n_1} \dots \underline{n_m} = \underline{f(n_1, \dots, n_m)}$.

Teoreem

$\lambda \rightarrow$ -defineeritavad funktsioonid on täpselt laiendatud polünoomid.

Väljendusvõimsus

Laiendatud polünoomid

(1) *projektsioonid*: $U_i^m(n_1, \dots, n_m) = n_i$ ($1 \leq i \leq m$);

(2) *konstantfunktsioonid*: $k(n) = k$;

(3) *märgifunktsioon*: $\text{sg}(0) = 0$ ja $\text{sg}(m + 1) = 1$;

(4) *liitmine*:

$$\begin{aligned}(f + g)(n_1, \dots, n_k, m_1, \dots, m_l) \\ = f(n_1, \dots, n_k) + g(m_1, \dots, m_l);\end{aligned}$$

(5) *korrutamine*:

$$\begin{aligned}(f \cdot g)(n_1, \dots, n_k, m_1, \dots, m_l) \\ = f(n_1, \dots, n_k) \cdot g(m_1, \dots, m_l).\end{aligned}$$

Lahenduvus

Definitsioon

Termi M nimetatakse $(\lambda \rightarrow)$ **tüübitavaks** parajasti siis, kui leiduvad Γ ja τ mille korral $\Gamma \vdash M : \tau$.

Lemma

$\lambda \rightarrow$ tüübitavate termide klass on **lahenduv** (so. leidub algoritm, mis tuvastab kas antud term on tüübitav).

Lahenduvus

Nõrgalt normaliseeruvuse teoreem

Iga $\lambda \rightarrow$ tüübitav term omab nii β - kui ka $\beta\eta$ -normaalkuju.

Tugevalt normaliseeruvuse teoreem

Iga $\lambda \rightarrow$ tüübitavast termist lähtuv β - ($\beta\eta$ -) reduktsioonijada on lõplik.

Teoreem

$\lambda \rightarrow$ tüübitavate termide β - ($\beta\eta$ -) võrduse kontrollimiseks leidub otsustusprotseduur (so. algoritm, mis saades 2 tüübitud termi P ja Q , tuvastab kas $P = Q$).

Naturaaldeduktsioon ($ND(\rightarrow \wedge \vee)$)

Tuletusreeglid

$$\frac{\overline{\gamma^{(i)}} \vdots \varphi}{\gamma \rightarrow \varphi^{(i)}} \rightarrow I$$

$$\frac{\gamma \rightarrow \varphi \quad \gamma}{\varphi} \rightarrow E$$

$$\frac{\varphi_1 \quad \varphi_2}{\varphi_1 \wedge \varphi_2} \wedge I$$

$$\frac{\varphi_1 \wedge \varphi_2}{\varphi_1} \wedge E_L$$

$$\frac{\varphi_1 \wedge \varphi_2}{\varphi_2} \wedge E_R$$

$$\frac{\varphi_1}{\varphi_1 \vee \varphi_2} \vee I_L$$

$$\frac{\varphi_2}{\varphi_1 \vee \varphi_2} \vee I_R$$

$$\frac{\varphi_1 \vee \varphi_2 \quad \overline{\varphi_1^{(i)}} \vdots \gamma \quad \overline{\varphi_2^{(i)}} \vdots \gamma}{\gamma^{(i)}} \vee E$$

Naturaaldeduktsioon ($ND(\rightarrow \wedge \vee)$)

Näide

$$\begin{array}{c}
 \frac{\varphi^{(2)}}{\varphi \rightarrow \psi} \rightarrow E \quad \frac{\overline{(\varphi \rightarrow \psi) \wedge (\varphi \rightarrow \rho)^{(1)}}}{\varphi \rightarrow \psi} \wedge E \\
 \hline
 \psi \\
 \hline
 \frac{\psi \wedge \rho}{\varphi \rightarrow \psi \wedge \rho^{(2)}} \rightarrow I \\
 \hline
 \frac{\varphi \rightarrow \psi \wedge \rho^{(2)}}{(\varphi \rightarrow \psi) \wedge (\varphi \rightarrow \rho) \rightarrow \varphi \rightarrow \psi \wedge \rho^{(1)}} \rightarrow I
 \end{array}$$

Naturaaldeduktsioon ($ND(\rightarrow \wedge \vee)$)

Normaalkujud

$$\frac{\frac{\overline{\varphi^{(1)}}}{\varphi \rightarrow \varphi^{(1)}} \rightarrow I \quad \frac{\frac{\overline{\varphi \rightarrow \varphi^{(2)}}}{\psi \rightarrow \varphi \rightarrow \varphi^{(3)}} \rightarrow I}{(\varphi \rightarrow \varphi) \rightarrow \psi \rightarrow \varphi \rightarrow \varphi^{(2)}} \rightarrow I \quad \rightarrow E$$
$$\psi \rightarrow \varphi \rightarrow \varphi$$

$$\frac{\frac{\overline{\varphi^{(1)}} \rightarrow I}{\varphi \rightarrow \varphi^{(1)}} \rightarrow I}{\psi \rightarrow \varphi \rightarrow \varphi^{(2)}} \rightarrow I$$

Teoreem

Iga tõestatava valemi korral leidub normaalkujuline tõestus.

Naturaaldeduktie (ND($\rightarrow \wedge \vee$))

Normaliseerimisreëglid

$$\frac{\frac{\begin{array}{c} \vdots \Sigma \\ \varphi_1 \end{array} \quad \frac{\begin{array}{c} \vdots \Pi \\ \varphi_2 \end{array}}{\varphi_1 \wedge \varphi_2}}{\varphi_1} \longrightarrow \begin{array}{c} \vdots \Sigma \\ \varphi_1 \end{array}$$

$$\frac{\frac{\begin{array}{c} \vdots \Theta \\ \varphi_1 \end{array}}{\varphi_1 \vee \varphi_2} \quad \frac{\frac{\overline{\varphi_1} \quad \overline{\varphi_2}}{\vdots \Sigma} \quad \frac{\vdots \Pi}{\gamma}}{\gamma} \longrightarrow \begin{array}{c} \vdots \Theta \\ \varphi_1 \\ \vdots \Sigma \\ \gamma \end{array}$$

$$\frac{\begin{array}{c} \vdots \Sigma \\ \psi \end{array} \quad \frac{\frac{\overline{\psi} \quad \vdots \Pi}{\varphi} \quad \psi \rightarrow \varphi}{\varphi} \longrightarrow \begin{array}{c} \vdots \Sigma \\ \psi \\ \vdots \Pi \\ \varphi \end{array}$$

Curry-Howard isomorfism

Teoreem

- (i) Kui $\Gamma \vdash M : \varphi$, siis $|\Gamma| \vdash_{ND(\rightarrow)} \varphi$, kus $|\Gamma| = \{\varphi \mid (x : \varphi) \in \Gamma\}$.
- (ii) Kui $\Gamma \vdash_{ND(\rightarrow)} \varphi$, siis leidub term M selline et $\Delta \vdash M : \varphi$, kus $\Delta = \{x_\varphi : \varphi \mid \varphi \in \Gamma\}$.

Curry-Howard vastavus

$\lambda \rightarrow$	$ND(\rightarrow)$
tüüp	valem
tüübimuutuja	lausemuutuja
term	tõestus
termimuutuja	eeldus
tüübikonstruktor	loogiline konnektiiv
asustatavus	tõestatavus
reduktsioon	normaliseerimine

Paarid ja summad ($\lambda(\rightarrow \times +)$)

Tüüpimisreeglid

$$\frac{\Gamma \vdash M : \sigma \quad \Gamma \vdash N : \tau}{\Gamma \vdash (M, N) : \sigma \times \tau}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \sigma \times \tau}{\Gamma \vdash \text{fst } M : \sigma}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \sigma \times \tau}{\Gamma \vdash \text{snd } M : \tau}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \sigma}{\Gamma \vdash \text{inl } M : \sigma + \tau}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \tau}{\Gamma \vdash \text{inr } M : \sigma + \tau}$$

$$\frac{\Gamma \vdash L : \sigma + \tau \quad \Gamma, \{x : \sigma\} \vdash M : \rho \quad \Gamma, \{y : \tau\} \vdash N : \rho}{\Gamma \vdash \text{case}(L; x.M; y.N) : \rho}$$

Paarid ja variandid ($\lambda(\rightarrow \times +)$)

Reduktsioonireeglid

$$\text{fst } (M, N) \longrightarrow M$$

$$\text{snd } (M, N) \longrightarrow N$$

$$\text{case}(\text{inl } L; x.M; y.N) \longrightarrow M[L/x]$$

$$\text{case}(\text{inr } L; x.M; y.N) \longrightarrow N[L/y]$$

NB!

Kehtib Curry-Howardi isomorfism $\lambda(\rightarrow \times +)$ ja $ND(\rightarrow \wedge \vee)$ vahel.

Polümorfne λ -arvutus (F)

Tüübid

$\tau := \alpha \mid (\tau \rightarrow \tau) \mid (\forall \alpha. \tau)$

Termid

$M := x \mid (\lambda x:\tau. M) \mid (M M) \mid (\Lambda \alpha. M) \mid (M \tau)$

Tüüpimisreeglid

$$\frac{\Gamma \Vdash M : \sigma}{\Gamma \Vdash (\Lambda \alpha. M) : \forall \alpha. \sigma} \quad (\alpha \notin \text{FV}(\Gamma))$$

$$\frac{\Gamma \Vdash M : \forall \alpha. \sigma}{\Gamma \Vdash M \tau : \sigma[\tau/\alpha]}$$

β -reduktsioon

$$(\lambda x:\tau. M) N \longrightarrow_{\beta} M[N/x]$$

$$(\Lambda \alpha. M) \tau \longrightarrow_{\beta} M[\tau/\alpha]$$

Polümorfne λ -arvutus (F)

Näited

$$\begin{aligned} &\vdash \Lambda\alpha.\lambda x^{\forall\alpha.\alpha\rightarrow\alpha}.x(\alpha\rightarrow\alpha)(x\alpha) : \forall\alpha.(\forall\alpha.\alpha\rightarrow\alpha)\rightarrow\alpha\rightarrow\alpha \\ &\vdash \Lambda\alpha.\lambda f^{\alpha\rightarrow\alpha}.\lambda x^\alpha.f(fx) : \forall\alpha.(\alpha\rightarrow\alpha)\rightarrow(\alpha\rightarrow\alpha) \end{aligned}$$

Teoreem

Süsteem **F** on rangelt normaliseeruv.

NB!

Kehtib Curry-Howardi isomorfism süsteemi **F** ja teist järku intuitsionistliku predikaatarvutuse $\{\forall, \rightarrow\}$ -fragmendi vahel.

Järeldus

Tüübi asustatavuse probleem süsteemis **F** ei ole lahenduv.

Polümorfne λ -arvutus (F)

- *Absurd:* $\perp \equiv \forall \alpha. \alpha$
- *Konjunktsioon:* $\sigma \times \tau \equiv \forall \alpha. ((\sigma \rightarrow \tau \rightarrow \alpha) \rightarrow \alpha)$

$$\begin{aligned}(P, Q) &\equiv \Lambda \alpha. \lambda z^{\sigma \rightarrow \tau \rightarrow \alpha}. z P Q \\ \text{fst}(M^{\sigma \times \tau}) &\equiv M \sigma (\lambda x^{\sigma}. \lambda y^{\tau}. x) \\ \text{snd}(M^{\sigma \times \tau}) &\equiv M \tau (\lambda x^{\sigma}. \lambda y^{\tau}. y)\end{aligned}$$

- *Disjunktsioon:* $\sigma + \tau \equiv \forall \alpha. ((\sigma \rightarrow \alpha) \rightarrow (\tau \rightarrow \alpha) \rightarrow \alpha)$

$$\begin{aligned}\text{inl}(M^{\sigma}) &\equiv \Lambda \alpha. \lambda u^{\sigma \rightarrow \alpha}. \lambda v^{\tau \rightarrow \alpha}. u M \\ \text{inr}(M^{\tau}) &\equiv \Lambda \alpha. \lambda u^{\sigma \rightarrow \alpha}. \lambda v^{\tau \rightarrow \alpha}. v M \\ \text{case}(L^{\sigma + \tau}; x^{\sigma}. M^{\rho}; y^{\tau}. N^{\rho}) &\equiv L \rho (\lambda x^{\sigma}. M) (\lambda y^{\tau}. N)\end{aligned}$$

- *Churchi numbrid:* $\omega \equiv \forall \alpha. (\alpha \rightarrow \alpha) \rightarrow \alpha \rightarrow \alpha$

$$\begin{aligned}\underline{n} &\equiv \Lambda \alpha. \lambda f^{\alpha \rightarrow \alpha} x^{\alpha}. f^n x \\ \text{succ} &\equiv \lambda n^{\omega}. \Lambda \alpha. \lambda f^{\alpha \rightarrow \alpha} x^{\alpha}. f(n \alpha f x)\end{aligned}$$

Polümorfne λ -arvutus (F)

NB!

Leidub rangelt normaliseeruvaid terme, mis ei ole süsteemis **F** tüübitavad

$$(\lambda zy.y(zI)(zK))(\lambda x.xx)$$

Teoreem

Süsteemis **F** defineeritavate funktsioonide klass langeb kokku teist järku Peano aritmeetikas tõestatavalt rekursiivsete funktsioonide klassiga.

Teoreem

Polümorfse λ -arvutuse tüübituletamine ja tüübikontroll on ekvivalentsed ja mittelahenduvad probleemid.

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\frac{\frac{\{x:\tau_1, y:\tau_3\} \vdash x(yz) : \tau_4}{\{x:\tau_1\} \vdash \lambda yz.x(yz) : \tau_2}}{\vdash \lambda xyz.x(yz) : \tau_0}}$$

Võrrandid:

$$\begin{array}{lll} \tau_0 = \tau_1 \rightarrow \tau_2 & \tau_2 = \tau_3 \rightarrow \tau_4 & \tau_4 = \tau_5 \rightarrow \tau_6 \\ \tau_1 = \tau_7 \rightarrow \tau_6 & \tau_3 = \tau_8 \rightarrow \tau_7 & \tau_5 = \tau_8 \end{array}$$

Lahend: $\tau_0 = (\tau_7 \rightarrow \tau_6) \rightarrow (\tau_8 \rightarrow \tau_7) \rightarrow \tau_8 \rightarrow \tau_6$

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\frac{\frac{\{x:\tau_1, y:\tau_3, z:\tau_5\} \vdash x(yz) : \tau_6}{\{x:\tau_1, y:\tau_3\} \vdash \lambda z.x(yz) : \tau_4}}{\{x:\tau_1\} \vdash \lambda yz.x(yz) : \tau_2}}{\vdash \lambda xyz.x(yz) : \tau_0}$$

Võrrandid:

$$\tau_0 = \tau_1 \rightarrow \tau_2$$

$$\tau_2 = \tau_3 \rightarrow \tau_4$$

$$\tau_4 = \tau_5 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_1 = \tau_7 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_3 = \tau_8 \rightarrow \tau_7$$

$$\tau_5 = \tau_8$$

Lahend:

$$\tau_0 = (\tau_7 \rightarrow \tau_6) \rightarrow (\tau_8 \rightarrow \tau_7) \rightarrow \tau_8 \rightarrow \tau_6$$

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\frac{\frac{\Gamma \vdash x : \tau_7 \rightarrow \tau_6}{\{x:\tau_1, y:\tau_3, z:\tau_5\} \vdash x(yz) : \tau_6} \quad \frac{\Gamma \vdash yz : \tau_7}{\{x:\tau_1, y:\tau_3\} \vdash \lambda z.x(yz) : \tau_4}}{\{x:\tau_1\} \vdash \lambda yz.x(yz) : \tau_2} \vdash \lambda xyz.x(yz) : \tau_0$$

Võrrandid:

$$\tau_0 = \tau_1 \rightarrow \tau_2$$

$$\tau_2 = \tau_3 \rightarrow \tau_4$$

$$\tau_4 = \tau_5 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_1 = \tau_7 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_3 = \tau_8 \rightarrow \tau_7$$

$$\tau_5 = \tau_8$$

Lahend:

$$\tau_0 = (\tau_7 \rightarrow \tau_6) \rightarrow (\tau_8 \rightarrow \tau_7) \rightarrow \tau_8 \rightarrow \tau_6$$

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\frac{\frac{\Gamma \vdash x : \tau_7 \rightarrow \tau_6}{\{x:\tau_1, y:\tau_3, z:\tau_5\} \vdash x(yz) : \tau_6} \quad \frac{\frac{\Gamma \vdash y : \tau_8 \rightarrow \tau_7 \quad \Gamma \vdash z : \tau_8}{\Gamma \vdash yz : \tau_7}}{\{x:\tau_1, y:\tau_3\} \vdash \lambda z. x(yz) : \tau_4}}{\{x:\tau_1\} \vdash \lambda yz. x(yz) : \tau_2} \quad \vdash \lambda xyz. x(yz) : \tau_0$$

Võrrandid:

$$\tau_0 = \tau_1 \rightarrow \tau_2$$

$$\tau_2 = \tau_3 \rightarrow \tau_4$$

$$\tau_4 = \tau_5 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_1 = \tau_7 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_3 = \tau_8 \rightarrow \tau_7$$

$$\tau_5 = \tau_8$$

Lahend:

$$\tau_0 = (\tau_7 \rightarrow \tau_6) \rightarrow (\tau_8 \rightarrow \tau_7) \rightarrow \tau_8 \rightarrow \tau_6$$

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\Gamma \vdash x : \tau_7 \rightarrow \tau_6 \quad \frac{\Gamma \vdash y : \tau_8 \rightarrow \tau_7 \quad \Gamma \vdash z : \tau_8}{\Gamma \vdash yz : \tau_7}}{\frac{\{x:\tau_1, y:\tau_3, z:\tau_5\} \vdash x(yz) : \tau_6}{\{x:\tau_1, y:\tau_3\} \vdash \lambda z.x(yz) : \tau_4}} \frac{\{x:\tau_1\} \vdash \lambda yz.x(yz) : \tau_2}{\vdash \lambda xyz.x(yz) : \tau_0}$$

Võrrandid:

$$\tau_0 = \tau_1 \rightarrow \tau_2$$

$$\tau_2 = \tau_3 \rightarrow \tau_4$$

$$\tau_4 = \tau_5 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_1 = \tau_7 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_3 = \tau_8 \rightarrow \tau_7$$

$$\tau_5 = \tau_8$$

Lahend:

$$\tau_0 = (\tau_7 \rightarrow \tau_6) \rightarrow (\tau_8 \rightarrow \tau_7) \rightarrow \tau_8 \rightarrow \tau_6$$

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\Gamma \vdash x : \tau_7 \rightarrow \tau_6 \quad \frac{\Gamma \vdash y : \tau_8 \rightarrow \tau_7 \quad \Gamma \vdash z : \tau_8}{\Gamma \vdash yz : \tau_7}}{\frac{\{x:\tau_1, y:\tau_3, z:\tau_5\} \vdash x(yz) : \tau_6}{\{x:\tau_1, y:\tau_3\} \vdash \lambda z.x(yz) : \tau_4}} \frac{\{x:\tau_1\} \vdash \lambda yz.x(yz) : \tau_2}{\vdash \lambda xyz.x(yz) : \tau_0}$$

Võrrandid:

$$\tau_0 = \tau_1 \rightarrow \tau_2$$

$$\tau_2 = \tau_3 \rightarrow \tau_4$$

$$\tau_4 = \tau_5 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_1 = \tau_7 \rightarrow \tau_6$$

$$\tau_3 = \tau_8 \rightarrow \tau_7$$

$$\tau_5 = \tau_8$$

Lahend:

$$\tau_0 = (\tau_7 \rightarrow \tau_6) \rightarrow (\tau_8 \rightarrow \tau_7) \rightarrow \tau_8 \rightarrow \tau_6$$

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\frac{\frac{\Gamma \vdash x : \tau_7 \rightarrow \tau_6}{\frac{\{x:\tau_1, y:\tau_3, z:\tau_5\} \vdash x(yz) : \tau_6}{\{x:\tau_1, y:\tau_3\} \vdash \lambda z.x(yz) : \tau_4}}{\{x:\tau_1\} \vdash \lambda yz.x(yz) : \tau_2}}{\vdash \lambda xyz.x(yz) : \tau_0} \quad \frac{\Gamma \vdash y : \tau_8 \rightarrow \tau_7 \quad \Gamma \vdash z : \tau_8}{\Gamma \vdash yz : \tau_7}$$

Võrrandid:

$$\begin{array}{lll} \tau_0 = \tau_1 \rightarrow \tau_2 & \tau_2 = \tau_3 \rightarrow \tau_4 & \tau_4 = \tau_5 \rightarrow \tau_6 \\ \tau_1 = \tau_7 \rightarrow \tau_6 & \tau_3 = \tau_8 \rightarrow \tau_7 & \tau_5 = \tau_8 \end{array}$$

Lahend: $\tau_0 = (\tau_7 \rightarrow \tau_6) \rightarrow (\tau_8 \rightarrow \tau_7) \rightarrow \tau_8 \rightarrow \tau_6$

Tüübi tuletamine

Tähistused

- $S, S', \dots$ (tüübi)substitutsioonid.
- $\tau \succ \tau' \iff \exists S [\tau' = S(\tau)];$
- $\Gamma \succ \Gamma' \iff \exists S [\Gamma' \supseteq S(\Gamma)].$

Definitsioon

Paar (Γ, τ) on termi M **printsipiaalne paar** parajasti siis, kui

- (i) $\Gamma \vdash M : \tau;$
- (ii) $\Gamma' \vdash M : \tau' \iff \Gamma \succ \Gamma' \wedge \tau \succ \tau'.$

Kui M on kinnine term ($\Gamma = \emptyset$), siis τ on **printsipiaalne tüüp**.

Teoreem

Kui term M on tüübitav, siis leidub talle printsipiaalne paar. See paar on unikaalne (tüübi)muutujate ümbernimetamise täpsuseni.

Tüübi tuletamine

Algoritm

- Sisend: algkontekst Γ ja term M
- Väljund: tüüp τ_M ja võrrandite süsteem E_M
 - kui $M \equiv x$ ja $x \notin \text{dom}(\Gamma)$, siis $\tau_M = \alpha_x$ ja $E_M = \emptyset$;
 - kui $M \equiv x$ ja $x \in \text{dom}(\Gamma)$, siis $\tau_M = \Gamma(x)$ ja $E_M = \emptyset$;
 - kui $M \equiv PQ$, siis $\tau_M = \alpha$ ja
 $E_M = E_P \cup E_Q \cup \{\tau_P = \tau_Q \rightarrow \alpha\}$;
 - kui $M \equiv \lambda x.P$, siis $\tau_M = \alpha_x \rightarrow \tau_P$ ja $E_M = E_P$
- Lõpuks leitakse saadud võrrandisüsteemi lahendav **kõige üldisem unifikaator** U ; kui seda ei leidu siis pole term tüübitav, vastasel korral on termi tüüp $U(\tau_M)$.

Tüübi tuletamine

Näide

$$\frac{\frac{(y : \alpha_y, \emptyset) \quad (z : \alpha_z, \emptyset)}{(xz : \beta, \{\alpha_y = \alpha_z \rightarrow \beta\})} \quad (x : \alpha_x, \emptyset)}{(x(yz) : \gamma, \{\alpha_y = \alpha_z \rightarrow \beta, \alpha_x = \beta \rightarrow \gamma\})} \\ \frac{(\lambda z.x(yz) : \alpha_z \rightarrow \gamma, \{\alpha_y = \alpha_z \rightarrow \beta, \alpha_x = \beta \rightarrow \gamma\})}{(\lambda yz.x(yz) : \alpha_y \rightarrow \alpha_z \rightarrow \gamma, \{\alpha_y = \alpha_z \rightarrow \beta, \alpha_x = \beta \rightarrow \gamma\})} \\ \frac{(\lambda xyz.x(yz) : \alpha_x \rightarrow \alpha_y \rightarrow \alpha_z \rightarrow \gamma, \{\alpha_y = \alpha_z \rightarrow \beta, \alpha_x = \beta \rightarrow \gamma\})}{(\lambda xyz.x(yz) : \alpha_x \rightarrow \alpha_y \rightarrow \alpha_z \rightarrow \gamma, \{\alpha_y = \alpha_z \rightarrow \beta, \alpha_x = \beta \rightarrow \gamma\})}$$

Mittetüübitava termi näide

$$\frac{(x : \alpha_x, \emptyset) \quad (x : \alpha_x, \emptyset)}{(xx : \beta, \{\alpha_x = \alpha_x \rightarrow \beta\})} \\ \frac{(\lambda x.xx : \alpha_x \rightarrow \beta, \{\alpha_x = \alpha_x \rightarrow \beta\})}{(\lambda x.xx : \alpha_x \rightarrow \beta, \{\alpha_x = \alpha_x \rightarrow \beta\})}$$

Hindley-Milner'i tüübisüsteem

- *Tüübid:* $\tau := \alpha \mid (\tau \rightarrow \tau)$
- *Tüübiskeemid:* $\sigma := \tau \mid \forall \alpha. \sigma$
- *Tüüpimisreeglid:*

$$\frac{}{\Gamma, x : \sigma \vdash x : \sigma}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \sigma \quad \Gamma, \{x:\sigma\} \vdash N : \tau}{\Gamma \vdash \text{let } x = M \text{ in } N : \tau}$$

$$\frac{\Gamma, x : \tau_1 \vdash M : \tau_0}{\Gamma \vdash \lambda x. M : \tau_1 \rightarrow \tau_0}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \tau_1 \rightarrow \tau_0 \quad \Gamma \vdash N : \tau_1}{\Gamma \vdash M N : \tau_0}$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \sigma}{\Gamma \vdash M : \forall \alpha. \sigma} \quad (\alpha \notin \text{FV}(\Gamma))$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \forall \alpha. \sigma}{\Gamma \vdash M : \sigma[\tau/\alpha]}$$

- *Reduktsioon:* $\text{let } x = M \text{ in } N \longrightarrow N[M/x]$

Hindley-Milner'i tüübisüsteem

Let-seotud vs. λ -seotud muutujad

$$\Gamma = \{3:\text{Int}, \text{True}:\text{Bool}, (,):\forall\alpha\beta.\alpha\rightarrow\beta\rightarrow\alpha\times\beta\}$$

$$\Gamma \vdash \text{let } id = \lambda x.x \text{ in } (id\ 3, id\ \text{True}) : \text{Int} \times \text{Bool}$$

$$\Gamma \not\vdash (\lambda id.(id\ 3, id\ \text{True})) (\lambda x.x) : \text{Int} \times \text{Bool}$$

Modifitseeritud tüüpimisreeglid

$$\frac{}{\Gamma, x : \sigma \vdash x : \tau} (\sigma \succ \tau)$$

$$\frac{\Gamma \vdash M : \tau_1 \quad \Gamma, \{x:\forall\bar{\alpha}.\tau_1\} \vdash N : \tau_0}{\Gamma \vdash \text{let } x = M \text{ in } N : \tau_0} (\bar{\alpha} \notin \text{FV}(\Gamma))$$

Hindley-Milner'i tüübisüsteem

Näide

$$\frac{\frac{\Gamma, \{x:\alpha\} \vdash x : \alpha}{\Gamma \vdash \lambda x.x : \alpha \rightarrow \alpha} \quad \frac{\frac{\Gamma' \vdash id : I \rightarrow I}{\Gamma' \vdash id \ 3 : I} \quad \frac{\Gamma' \vdash 3 : I}{\Gamma' \vdash id \ T : B} \quad \frac{\Gamma' \vdash id : B \rightarrow B}{\Gamma' \vdash id \ T : B}}{\Gamma \vdash \text{let } id = \lambda x.x \text{ in } (id \ 3, \ id \ T) : I \times B}$$

Väga komplitseeritud tüübiga term

```
let pair = λxyz.z x y in
let x1 = λy.pair y y in
let x2 = λy.x1(x1 y) in
let x3 = λy.x2(x2 y) in
let x4 = λy.x3(x3 y) in
let x5 = λy.x4(x4 y) in
x5(λy.y)
```